

Avifauna Teplé a Studené Vltavy v souvislosti s posouzením vlivu vodáctví

Ing. Bohuslav Kloubec

Ptáci horní části Vltavy byli zjišťováni v jarním až podzimním období v letech 2005-2006. Cílem bylo posoudit možný vliv vodáctví na denzitu a druhovou rozmanitost ptáků na těchto lokalitách a v jejich bezprostředním okolí. Průzkum probíhal na následujících modelových úsecích:

- 1) Teplé Vltavě (3 úseky, celkem 17,1 km)
- 2) Studené Vltavě (2 úseky, 7,8 km)
- 3) Vltavě pod soutokem obou řek (2 úseky, 10,3 km).

Na sledovaných úsecích je Teplá Vltava (a část úseku za soutokem Teplé a Studené Vltavy) sezónně intenzivně využívána vodáky, zatímco Studená Vltava je příkladem vodoteče, kde není tato činnost umožněna.

Celkem bylo zjištěno 82 druhů ptáků, které jsou pro obdobná stanoviště charakteristické. Mezi nejpočetnější patří druhy pěnkava lesní (*Fringilla coelebs*), budníček lesní (*Phylloscopus trochilus*) a sýkora uhelníček (*Parus ater*), které společně s kosem černým (*Turdus merula*) a budníčkem menším (*Phylloscopus collybita*) jsou zároveň i nejčastěji zjišťované. Druhů vázaných na vodní prostředí bylo zjištěno 8, z nich běžně hnízdí jen skorec vodní (*Cinclus cinclus*) (na jednotlivých úsecích 0,00-0,63 teritoria/1000 m vodního toku), konipas bílý (*Motacilla alba*) (0,19-0,71 terit./1000 m) a konipas horský (*Motacilla cinerea*) (0,31-0,89 terit./1000 m). Na jednotlivých úsecích byl zjištěn různý počet ptačích druhů a jejich početnost. Obě hodnoty stoupaly od horních partií řek směrem dolů a určité rozdíly byly zjištěny při srovnání úseku bez vodáctví (Studená Vltava) oproti ostatním úsekům s intenzivním splouváním vodáky. Tyto rozdíly lze však spíše vysvětlit rozdílnějším charakterem obou srovnávaných řek a metodikou. Určitý vliv vodáctví lze předpokládat především u typicky vodního druhu *Cinclus cinclus* (vodácky využívané úseky 0,11 teritorií/1000 m, nevyužívané 0,38 teritorií/1000 m).

Ptáci a vliv vodáctví

Vliv vodáctví na avifaunu u nás zatím nebyl podrobněji zkoumán a ani ze zahraničí nejsou srovnatelné údaje k dispozici. Lze předpokládat, že z možných negativních dopadů hromadné turistiky na populace ptáků (přímé využívání prostředí lidmi, rušení, přeměna biotopů, znečištění) může mít v případě vodáctví na Šumavě vliv především rušení vodáky splouvajícími řeku a pohybujícími se po břehu (přítomnost lidí, hlučnost apod.). Jistou úlohu by mohlo hrát i přímá likvidace biotopů vhodných pro hnízdění (sešlap trávy) nebo přímá likvidace hnízd (vandalismus, likvidace hnízd v trávě nebo v křovinách atp.), vzhledem k lokálnímu charakteru a omezenému pohybu osob v chráněných územích s regulovaným využíváním prostředí (1. zóna národního parku) lze toto možné ohrožení, stejně tak jako přeměnu biotopů, lov a znečišťování turisty, považovat za minimální.

Za nejvýznamnější období pro rušení ptáků je považováno především období rozmnožování. Rušení během stavby hnízda, kladení vajec a inkubace, při zahřívání, krmení mláďat atp. se může negativně projevit na hnízdní denzitě ptáků na lokalitě, úspěšnosti jejich hnízdění, množství vyvedených mláďat či jejich kondici. U mnoha ptáků může dojít po přímém vyrušení na hnízdě k jeho opuštění. Jednou z možných reakcí v případě ohrožení hnízda potenciálním predátorem je snížení aktivity rodičů a tedy menší počet krmení, delší prodlevy mezi přílety k hnízdu atd.; některé druhy jsou také schopné vyvést mláďata v případě nebezpečí dříve z hnízda. Ptáci také mohou mít tendenci vyhýbat se hnízdění v blízkosti intenzivně navštěvovaných míst.

Negativní vliv lidské přítomnosti na výskyt ptáků prokázaly některé zahraniční práce, kdy byl zjištěn průkazný vliv rušení lokality na počet vyskytujících se ptáků, který byl však omezen na poměrně malé území v blízkém okolí. Někteří autoři také zaznamenali u rušených ptáků pokles intenzity hledání potravy a nárůst času stráveného rozhlížením po okolí, případně se ptáci vyhýbali okolí cest či při zjištění blízkosti lidí odlétali jinam. Také byl zjištěn výraznější vliv na ptáky u hlasitějších návštěvníků.

Řada ptačích druhů se však přítomnosti člověka nevyhýbá, využívá lidských staveb pro hnízdění i jako místa sběru potravy, přičemž synantropizace je prokazována u stále většího počtu ptačích druhů. Také všechny tři druhy modelových druhů ptáků vázaných na vodní prostředí sledovaných úseků Vltavy (*Motacilla cinerea*, *Motacilla alba*, *Cinclus cinclus*) často využívají ke hnízdění poměrně frekventované lidské stavby a též řada jiných druhů ptáků zjištěných v rámci této práce se vyskytuje a hnízdí v bezprostřední blízkosti člověka.

Na základě výsledků z roku 2005 a 2006 lze konstatovat, že zvýšená aktivita vodáků bezesporu přispívá ke zvýšenému bezprostřednímu rušení, resp. plašení ptáků. Největší negativní vliv, avšak pouze lokální, lze spatřovat při vystupování na břeh a delším setrvávání na jednom místě, a to zvláště v hnízdním období (totéž se týká např. i rybářského využívání řeky), kdy dlouhodobější přítomnost člověka na jednom místě u hnízda či mláďat může odrazovat od krmení atp.. Rušení proplouvající lodí je krátkodobé, se zvyšováním počtu lodí se ovšem doba rušení sčítá a v nejexponovanějších ročních a denních dobách (zvláště o víkendech, v červenci a srpnu, v dopoledních a odpoledních hodinách) je rušení projíždějícími loděmi prakticky kontinuální.

Zůstává otázkou, nakolik je vodáckým provozem skutečně dlouhodobě postižena hnízdní populace ptáků. Jak ukázaly výsledky průzkumu, hnízdní společenstvo ptáků se na vodácky využívaných vodotečích oproti nevyužívaným v zásadě neodlišuje. Jedním z důvodů může být i ta skutečnost, že hlavní vodácký provoz (červenec-srpen, resp. červen-září) se v zásadě nekryje s hlavní hnízdní sezónou (duben-červen). Také během dne ptáci často aktivují více v časných ranních hodinách, kdy je vodácký provoz minimální, a počet druhů striktně hnízdně nebo potravně vázaných na řeku nebo její břehové porosty je minimální. Řada druhů ptáků navíc nemusí být na zvýšenou aktivitu osob citlivá, některé druhy jsou synantropní a pro svá hnízdění využívají technické prvky a lidská sídla, což se na sledovaném území potvrdilo mj. i u *Motacilla alba* a *Motacilla cinerea* (úspěšná hnízdění obou druhů pod frekventovanými mosty nebo na vodáckém tábořišti na Soumarském Mostu).

Závěr a doporučení

Z dlouhodobého hlediska lze považovat předpokládaný negativní vliv zvýšeného vodáckého provozu na Teplé Vltavě a Vltavě pod soutokem za neprokázaný. Bezesporu však dochází každoročně k permanentnímu rušení alespoň části ptačího spektra. Toto rušení patrně nemá – zvláště pak po vyhnízdění ptáků – na ptačí společenstva výrazný dopad a lze je přirovnat k rušení na frekventované turistické lokalitě. Rušení ptáků může mít aktuální výraznější vliv v hlavním hnízdním období (duben-červen), početnost vodáků je však výrazně vyšší v období června a zvláště pak v červenci a srpnu. Jako nejvíce střetový měsíc se tedy jeví květen a zvláště pak červen (doznívající hnízdění a nastupující masový vodácký provoz).

Na základě výše uvedených údajů lze pro vodácký provoz zkoumaného úseku Vltavy z hlediska ochrany ptáků předběžně navrhnout následující rámcová opatření:

- celkové omezení počtu vodáků není nezbytně nutné, lze ho však doporučit; praktický dopad by však mělo jen při výrazném omezení (např. místo tisíců jen stovky osob)
- vodáctví provozovat převážně na dolních úsecích toků (především od Pěkné po Lipno)

- zvláště ve vyšších polohách Vltavy (Lenora – Soumarský most – Pěkná) omezit vodáctví především na letní období (nejdříve od začátku června, nejlépe od konce června) a na denní doby (po 8-9 hod., konec cca 1-2 hod před západem slunce)
- zakázat provoz při nižším stavu vodní hladiny tak, aby vodáci nebyli nuceni vystupovat z lodí; současný limit je z tohoto pohledu nutno považovat za nedostačující
- nezvyšovat počet odpočinkových míst.

Poznámka: Tato studie vznikla za finanční podpory projektu MŽP ČR VaV/620/15/03. Výsledky studie budou publikovány v odborném časopise NP a CHKO Šumava Silva Gabreta.

Přílohy: Obr.1 Orientační mapa sledovaného území
 Obr.2. Sčítané úseky